

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
ВІЙСЬКОВО-ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
Кафедра загальновійськових дисциплін**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник кафедри

загальновійськових дисциплін

полковник

Станіслав КОРОЛЬОВ

« _____ » _____ 20____ р.

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА

з навчальної дисципліни «Тактика (у т.ч. тактика дій військ НАТО)»

Модуль №1. Механізований батальйон (рота) в основних видах воєнних дій тактичного рівня.

Тема 1. «Механізований батальйон (рота) в оборонному бою»

Лекція 3. «Підготовка і ведення оборонного бою в особливих умовах»

Лекція 3: «Підготовка і ведення оборонного бою в особливих умовах»

Навчальний потік: 1 М курс інституту.

Час: 90 хв.

Місце: лекційна аудиторія

Навчальні та виховні цілі:

Вивчити:

- особливості підготовки і ведення оборонного бою в населеному пункті;
- особливості підготовки і ведення оборонного бою в горах;

Виховувати:

- високі морально-психологічні якості;
- широкий тактичний світогляд;
- зацікавленість щодо вивчення навчальної дисципліни.

Навчальні питання і розподілення часу:

№ з/п	Зміст занять, навчальні питання	Час, хв.
I	Вступна частина	5
II	Основна частина	80
	1. Особливості підготовки і ведення оборонного бою в населеному пункті	40
	2. Особливості підготовки і ведення оборонного бою в горах	40
III	Заключна частина	5

Навчально-матеріальне забезпечення:

- мультимедійний проектор Inphocus;
- слайди за темою лекції, підготовані за комп'ютерною програмою Microsoft PowerPoint;

Навчальна література :

1. Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України. Ч. II. Батальйон, рота. – К.: Ком. СВ ЗСУ, 2016. – 217 с.
2. Тактика: підручник / В. В. Вішняков, Г. А. Дробаха, А. А. Каленський, Є. Б. Смірнов – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – 735 с.
3. Тактика загальновійськових підрозділів: Навч. посібн. – К.: НАОУ, 1998.
4. Тактика (рота, батальйон): Підручник. – Одеса: ОдІСВ, 1997.
5. Рекомендації механізованим підрозділам щодо дій на полі бою в сучасних умовах: Методичний посібник. – К.: ГУБП СВ України, 2002, – 48 с.;
6. Попов О.М., Моргунов О.М., Поляков С.Ю. Тактична підготовка: Навч. посібн. – Харків: НЮАУ, 2004, – 215 с.
7. Альбом схем дій підрозділів (відділення, взвод, рота, батальйон) у відповідності до стандарту № 2 (тактичні знаки НАТО). – Львів: НАСВ, 2017. – 80 с.
8. Порядок оформлення оперативних (бойових) документів. Затверджено Наказом начальника ГШ ЗСУ від 25.04.2018 № 170. – К., 2018. – 230 с.
6. Аналіз Генерального штабу ЗСУ щодо бойових дій на Дебальцевському плацдармі з 27 січня до 18 лютого 2015 року. Режим доступу: www.mil.gov.ua/.../analiz-generalnogo-shtabu-zsu-shhodo-b...

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ ТА МЕТОДИКА ЇЇ ВИКЛАДАННЯ

Дана лекція є лекцією інформаційного типу. Вона повинна починатися з короткого вступу, у якому до аудиторії доводиться тема лекції, її значення у системі підготовки військового фахівця, цільова настанова і план лекції. Також необхідно дати стисло характеристику навчальної літератури, яка рекомендується.

В основній частині лекції, при розгляданні кожного питання, доцільно формулювати проблему, яка розглядається, встановлювати її зв'язок із майбутньою діяльністю військового фахівця та досвідом ООС (АТО). Викладення навчального матеріалу повинне супроводжуватися демонстрацією слайдів.

Розкриття питань лекції, як і її загального змісту, здійснюється шляхом раціонального поєднання методів індукції і дедукції, прийомів викладання від часткового до загального. Лекція повинна формувати у тих, хто навчається, здатності до абстрактного мислення.

Лекція повинна закінчитися формулюванням стислих висновків з матеріалу, який розглядався, викладенням рекомендацій для самостійної роботи, якщо вони не були дані раніше у ході лекції та відповідями викладача на питання студентів.

ВСТУП

Вагому роль в теорії і практиці оборонного бою відіграють питання його підготовки і ведення в особливих умовах: у населеному пункті, на водній перешкоді (морському узбережжі), вночі, взимку, у лісі, у горах, у степовій місцевості.

Під час підготовки і в ході ведення оборонного бою в особливих умовах командир повинен враховувати фактори, які впливають на дії особового складу і застосування техніки, та вживати необхідних додаткових заходів. Для цього йому необхідно знати особливості тактики оборонного бою в особливих умовах, вміти творчо і нестандартно організувати бойове застосування підрозділу.

1. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ І ВЕДЕННЯ ОБОРОННОГО БОЮ В НАСЕЛЕНОМУ ПУНКТІ

На організацію оборони в місті впливають обмеженість спостереження, секторів обстрілу, складність маневру силами і засобами, підтримки тісної взаємодії між підрозділами, можливість виникнення масових пожеж і руйнувань. Все це висуває особливі вимоги до побудови оборони, ведення розвідки, забезпечення флангів, стиків, вжиття заходів з протидії обхідного маневру противника, організації управління і створення кругової оборони в усіх ланках.

Оборона населеного пункту створюється на підступах до нього і безпосередньо в населеному пункті. Побудова оборони у населеному пункті

залежить від його планування і розмірів. Кожен населений пункт і окрема будівля в ньому повинні бути підготовлені до кругової оборони та утримуватись навіть при повному оточенні їх противником.

Батальйон у населеному пункті обороняє один або декілька кварталів, рота – квартал або декілька будинків. У залежності від характеристики споруд кількість об'єктів, які обороняються підрозділом, може бути іншою. Батальйону для оборони може призначатись невеликий населений пункт.

Більшу частину артилерії бригади доцільно додавати батальйонам і навіть ротам для стрільби прямою наводкою. В умовах осередкового характеру ведення бою для забезпечення самостійності механізовані підрозділи доцільно більше, ніж у звичайних умовах, посилювати танками, гарматами, протитанковими засобами та інженерними підрозділами.

Бойові порядки підрозділів будуються, зазвичай, у два ешелони: у першому – $2/3$ сил і в другому – $1/3$.

При створенні позицій до оборони готуються найбільш міцні будівлі, розташовані на перехрестях, площах, біля виходів до мостів, уздовж основних магістральних вулиць. При цьому основні зусилля зосереджуються на утриманні відкритих і нещільно забудованих районах, по яких противник може прорватися до центру і розчленувати бойовий порядок військ, що обороняються.

Основу оборони батальйону (роти) складає **система опорних пунктів і вогневих позицій**, які прикривають найважливіші магістралі, майдани і об'єкти населеного пункту. Вони готуються до кругової оборони і повинні мати вогневий зв'язок між собою. У них створюються додаткові запаси боєприпасів, продовольства, медикаментів та інших матеріальних засобів. Для ведення оборонного бою в першу чергу використовуються особливо міцні кутові будинки з підвальними приміщеннями, які забезпечують можливість обстрілу вулиць і майданів.

У проміжках між опорними пунктами і на вулицях улаштовуються барикади, на підступах до них улаштовуються загородження, завали і готуються руйнування. Вони повинні прострілюватися фланговим і перехресним вогнем. Легкі будівлі, які заважають спостереженню і веденню вогню, руйнуються.

Будинки, що розташовані вздовж проспектів, основних вулиць готуються до керованого підриву потужними зарядами під час руху по них противника.

Для забезпечення маневру підрозділами всередині кварталів улаштовуються проходи, а також використовуються підземні комунікації і колектори. В тих, які не використовуються для маневру, влаштовуються загородження, виходи з них блокуються і прикриваються вогнем.

Західні військові фахівці вважають, що при організації оборони в місті для ефективного ураження противника як на підступах до міста, так і в ході бою на його вулицях і площах велика увага має приділятися правильному розподілу штатних і доданих вогневих засобів, вмілому використанню танків, вертольотів, бойових машин піхоти й іншої бойової техніки.

Вогневі позиції (слайд 8) танків, БМП (БТР) і гармат, які виділені для стрільби прямою наводкою, розміщуються за цегляними парканами і стінами, в яких пророблюються і ретельно маскуються амбразури.

Протитанкові засоби розташовуються в таких місцях, звідки забезпечується можливість ведення вогню вздовж вулиць і по майданах.

Вогневі (стартові) позиції засобів ППО призначаються на стадіонах, майданах, з яких забезпечується круговий обстріл або на дахах будівель, де для них обладнуються площадки.

Вогневі позиції доданих вогнететних підрозділів обладнуються в будівлях, за загородженнями, в першу чергу, на перехрестях вулиць

Вогневі рубежі танкових і механізованих підрозділів, бронегруп рубежі розгортання для контратак, рубежі розгортання протитанкового підрозділу готуються на найбільш ймовірних напрямках наступу противника. Найбільш благоприємними місцями для них служать пустирі, широкі бульвари, магістральні вулиці, сквери і парки.

Система вогню батальйону (роти) будується на поєднанні флангового і перехресного вогню стрілецької зброї, танків, БМП (БТР), протитанкових засобів, вогнететів і гармат, які виділені для стрільби прямою наводкою, а також вогню артилерії з закритих вогневих позицій. Особлива увага приділяється вогню всіх засобів уздовж вулиць, по перехрестях доріг, майданах, мостах.

Частина танків використовується в опорних пунктах механізованих підрозділів. Вони ведуть вогонь прямою наводкою уздовж вулиць або по можливих напрямках наступу противника. Крім цього частина танків може використовуватися для дій у вогневих засідках.

Артилерія застосовується переважно для стрільби прямою наводкою, більша її частина додається ротам, а іноді й взводам. На підступах до населеного пункту вогонь артилерії передбачається зосереджувати на ураженні вогневої сили і бойової техніки противника. При веденні бою в місті гармати рекомендується розташовувати на ймовірних напрямках просування противника. Зосереджений вогонь необхідно готувати по районах можливого скупчення живої сили і техніки, а загороджувальний – для прикриття відкритих ділянок оборони.

Значне місце при організації оборони приділяється питанням боротьби з танками та іншими броньованими цілями противника. Крім танків, артилерії, вертольотів і системи інженерних загороджень (у першу чергу, мінно-вибухових) у ній широко використовуються *ручні протитанкові гранатомети і ПТКР.*

Особливу роль відіграє *вогонь кочуючих танків (БМП),* створення вогневих мішків, які слід влаштовувати в провулках, близько шляхопроводів на важливих перехрестях. Для цього передбачається їх вогневі позиції розміщувати на можливих напрямках появи противника, а в ході бою здійснювати маневр ними.

Основним завданням *армійської авіації* при обороні населеного пункту буде ураження противника на підступах до міста, перекидання підрозділів і бойової техніки на загрозові напрями. В окремих випадках на неї можуть покладатися завдання з нанесення вогневих ударів по районах, зайнятих противником, мінування окремих напрямів тощо.

Підрозділи, які займають оборону в багатоповерхових будинках, вогонь організовують в декілька ярусів для того, щоб всі підступи до опорних пунктів (будинків) прострілювалися. При цьому більша частина вогневих засобів, у тому числі окремі гармати, розміщується на нижніх поверхах будівель і напівпідвалах.

Система інженерних загороджень при обороні в місті повинна бути розгалуженою, різноманітною і тісно пов'язаною з системою вогню як на підступах до міста, так і в глибині. Головними особливостями системи інженерних загороджень є:

- широке використання руйнувань і завалів;
- більше, ніж в звичайних умовах, застосування невибухових загороджень;
- установка мінно-вибухових загороджень не тільки на підступах до міста, але і в його глибині перед опорними пунктами, в їх проміжках і на вулицях, а також мінування підземних комунікацій, входів і виходів з них.

Під час виконання заходів інженерного забезпечення з підготовки будинків до оборони вікна і двері в них закладаються цеглою або мішками з піском, залишаються лише амбразури для ведення вогню, міжповерхові сходи блокуються або руйнуються, в міжповерхових перекриттях пророблюються ходи, підвали цегляних будинків обладнуються під сховища, всі приміщення очищуються від легкозаймистих предметів. Для виявлення підземно-мінних робіт, які проводить противник, призначаються інженерно-саперні підрозділи із засобами підслуховування і підриву.

КсП батальйону (роти) розміщується наближено до підрозділів у місцях, які забезпечують найкращий огляд району оборони (опорного пункту). Для управління підрозділами застосовується, насамперед, проводовий зв'язок і рухомі засоби (посильні), широко використовуються підземні комунікації.

Оборонний бій й у населеному пункті носить осередковий характер і ведеться за утримання кожного опорного пункту і будинку. Підрозділи, які обороняють їх, повинні бути готовими вести бій самостійно, навіть в умовах оточення. Вони посилюються танками, артилерією, інженерними і вогнеметними підрозділами та підрозділами РХБ захисту. В опорних пунктах створюються додаткові запаси ракет, боєприпасів, продовольства, питної води, медикаментів, протипожежних та інших МтЗ.

Якщо противнику вдалося увірватися в будинок, він знищується вогнем уприутул, гранатами і в рукопашному бою. Вогневі засоби, які знаходяться поза будинком, повинні перешкоджати підходу резервів противника.

Противник, який вклинився в опорний пункт (захопив будинок) невеликими силами, знищується контратакою, яка проводиться для повернення втраченого опорного пункту (захопленого будинку) власними силами.

При організації оборонного бою у населеному пункті командир батальйону (роти), крім звичайних питань, визначає (слайд 14):

- які об'єкти і будинки включити в опорні пункти і як підготувати їх до оборони;

- способи протидії підземно-мінній боротьбі противника, його охватам і обходам та порядок маневру своїми силами і засобами з використанням підземних комунікацій;

- заходи боротьби з пожежами, охорони і оборони ПУ, підрозділів тилового і технічного забезпечення;

- місця обладнання сховищ та складів.

Яскравим прикладом ведення оборонних боїв у населених пунктах в ході АТО на сході України є оборона Дебальцевського плацдарму в січні – лютому 2015 року.

Бойовики, маючи підтримку підрозділів збройних сил РФ, прагнули будь-якою ціною здійснити оточення та розгром наших військ.

Ліквідувавши дебальцевський виступ, російсько-терористичні війська мали на меті розвинути наступ та захопити Артемівськ, Краматорськ і, в подальшому, Харків.

Не допустити просування противника вглиб території України було однією з цілей операції, яку наші війська проводили в районі Дебальцево.

Стійкою обороною займаних рубежів і позицій наших військ планувалося не лише зупинити переважаючі сили противника, а й нанести йому значні втрати і максимально знизити наступальний потенціал та, як наслідок, зірвати його замисел.

Саме значні втрати, нанесені противнику, примусили його відмовитися від подальших наступальних дій, дозволили перекинути резерви сил АТО, а також забезпечили успішне відведення наших підрозділів з Дебальцевського виступу у безпечні райони з мінімальними втратами.

З 31 січня до 17 лютого по позиціях наших підрозділів щодоби відбувалося щонайменше 100 обстрілів з боку противника. Для придушення вогневих засобів, знищення резервів противника силами АТО було нанесено більше 1500 ракетних ударів та вогневих нальотів артилерії для підтримки підрозділів, що вели оборонні дії в секторі С.

Втрати, які поніс противник внаслідок вогневого ураження нашою артилерією, змусили його відвести свої засоби ураження на максимально допустимі відстані для зниження їх уразливості та зосередити їх південніше м. Дебальцево. Після цього ефективність застосування артилерії та реактивних систем залпового вогню противника значно знизилася.

Незважаючи на досягнуті у Мінську домовленості про припинення вогню з 00.00 15 лютого 2015 року бойовики за підтримки регулярних підрозділів Збройних сил РФ не лише обстрілювали позиції наших військ з танків, артилерії та реактивних систем залпового вогню, а й систематично здійснювали

штурмові дії, намагаючись захопити базові табори, опорні пункти та блокпости, наносили удари по мирним цілях у населених пунктах.

Коли стало зрозуміло, що втримати Дебальцеве неможливо, було прийнято рішення про виведення підрозділів у безпечні райони. Під час Дебальцевської операції вперше було здійснено виведення великої кількості військ з-під ударів противника.

2. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ І ВЕДЕННЯ ОБОРОННОГО БОЮ В ГОРАХ

Актуальність даного питання полягає в тому, що 32 000 кв. км території України займають гори.

У складі оперативного командування «Захід» є 128 окрема гірсько-піхотна бригада та 10 окрема гірсько-штурмова бригада, які призначені та спеціально навчені для бойових дій у гірській місцевості.

Гірська місцевість, багата великою кількістю природних перешкод, представляє певні переваги підрозділам, що обороняються. Окремі, різко виражені вершини, хребти і їх пологи, гірські проходи служать зручними рубежами, які сприяють створенню багатоярусної системи флангового і перехресного вогню і широкому застосуванню інженерних загороджень. Однак поряд з цим ті, що обороняються зустрічаються тут з низкою труднощів. На організацію оборонного бою має великий вплив наявність значної кількості прихованих підступів і мертвих просторів, а також полів невидимості, обмеженість маневру силами через пересіченості місцевості. Використовуючи складки місцевості, наступаючий може непомітно проникнути на фланги і в тил підрозділам, що обороняються. Це вимагає прийняття необхідних заходів протидії його охопленню і обходу. У всіх ланках потрібне створення стійкої кругової оборони, надійне забезпечення флангів і тилу, а також уміла організація розвідки і спостереження.

Умови гірської місцевості ускладнюють побудову бойового порядку, створення системи вогню і здійснення маневру підрозділами, але надають можливість ведення стійкої оборони меншими силами.

Оборонний бій в горах може організовуватись на більш широкому фронті з перехопленням напрямків, найбільш доступних для дій противника, а на плоскогір'ї та в широких долинах – як у звичайних умовах. Дії підрозділів направляються на те, щоб, використовуючи пересіченість рельєфу, поставити атакуючого в невідгдані умови. Основні зусилля зосереджуються на обороні пануючих висот, перевалів, вузлів доріг та інших важливих ділянок місцевості.

Система опорних пунктів створюється з розрахунком перекрити ті напрямки, які можуть використовуватися для дій, що наступає. Опорні пункти готуються до кругової оборони, між ними забезпечується тісний вогневий зв'язок, у проміжках улаштовуються вогневі засідки і створюються загородження, ведеться спостереження і патрулювання. Для оборони на важкодоступних напрямках виділяється обмежена кількість сил і засобів.

Передній край оборони вибирається, як правило, на схилах гірських хребтів, висот і відрогів гір, які забезпечують якісний огляд і обстріл підступів до них.

Бойовий порядок будується, як правило, в два ешелони. У першому ешелоні обороняються, зазвичай, механізовані підрозділи. Другий ешелон (ЗВРез) розташовується розосереджено ближче до підрозділів першого ешелону в районах, що забезпечують можливість здійснення швидкого маневру на найбільш загрозливі напрямки.

Додані механізованому батальйону танки, протитанкові гармати і ПТРК, як правило, використовуються в опорних пунктах рот, що обороняються на найбільш важливих напрямках. Вони розташовуються на позиціях, звідки забезпечується ведення вогню на граничну дальність.

Найбільш щільно всіма видами вогню в поєднанні із загородженнями прикриваються дороги, виходи із ущелин, тунелів, гірських долин, зручні переправи через річки і переходи через каньйони, а також напрямки, які можуть бути використані противником для обходу.

Система вогню будується з урахуванням рельєфу місцевості з таким розрахунком, щоб перед переднім краєм оборони, на флангах і в проміжках між опорними пунктами не було зон, які не прострілюються вогнем. Вогневі засоби розташовуються ярусами на схилах висот, які повернені до противника, а також на зворотних схилах, що забезпечує створення багатоярусного флангового, перехресного і кинджального вогню з урахуванням проведення маневру. Для створення вогневих засідок вогневі засоби можуть розташовуватися приховано так, щоб із-за складок місцевості вражати противника кинджальним вогнем. З досвіду навчань, рота при обороні висоти в змозі створити своїми силами два-три яруси вогню, взвод – один-два яруси. При цьому основна частина вогневих засобів зазвичай зосереджується в першому ярусі, вогневі засоби, розташовані у верхніх ярусах, посилюють і доповнюють їх вогонь.

Додані механізованому батальйону танки, протитанкові гармати та ПТРК зазвичай використовуються в опорних пунктах рот, які обороняють вузли доріг, виходи з долин, ущелин, тунелів, тіснин, переправ через гірські річки. Вогневі позиції для них вибираються так, щоб можна було уражати противника на граничних дальностях. Для обстрілу прихованих підступів і мертвих просторів перед переднім краєм і в глибині оборони використовується артилерія і міномети.

Підрозділ ППО, а також механізовані підрозділи, що виділені для боротьби з повітряним противником, займають позиції на висотах, які забезпечують круговий огляд і обстріл повітряних цілей.

При організації оборонного бою в горах командир батальйону (роти), крім звичайних питань, повинен врахувати можливість раптових змін метеорологічних умов, виникнення обвалів, лавин, селевих потоків, підйом рівня річок під час сильних дощів і танення снігу, а також визначає підрозділи (вогневі засоби) для знищення противника, який обходить.

Залежно від характеру долин, гірських хребтів, проходів, ущелин (тіснин) оборона може займатися поперек широкої або вузької долини, вздовж або

поперек хребта, прикривати тіснину або ущелину. Всякий раз в залежності від умов рельєфу і дій противника характер оборони підрозділів може бути різним.

При обороні долини основні зусилля зосереджуються на утриманні командних висот, що прилягають до долини. Безпосередньо в долині може займати оборону невелика частина сил і засобів з використанням системи загороджень.

На вузькій долині (ущелині), вогневі засоби розташовуються на прилеглих схилах гір для забезпечення прострілу долини (ущелини) перехресним вогнем. Більша кількість сил і засобів розташовується на висотах, які утворюють вхід у долину (ущелину). Підступи до пануючих висот прикриваються вогнем артилерії, мінометних і гранатометних підрозділів та протитанкових засобів. Артилерія широко використовується для стрільби прямою наводкою.

При обороні гірського хребта передній край зазвичай вибирається по схилу, який звернений до противника і опускається як можна ближче до підніжжя хребта, щоб попереду виявилось якнайменше непрострілюваних просторів. При обороні поперек гірського хребта важливо перехопити найбільш доступні місця з метою не допустити обхідного маневру противника. Це досягається заняттям одного або декількох найбільш важливих висот на гребені хребта. Гребінь хребта буде в цьому випадку ключовим вузлом всієї оборони, тому його необхідно зміцнити найбільш сильно.

Кістяком оборони при утриманні гірських хребтів є **гірські перевали**. Це тактичний ключ по всьому хребту, тому на утримання його виділяється найбільша частина сил і засобів. На перевалі (слайд 24) основні зусилля зосереджуються на утриманні висот, які розташовані на підступах до нього. Безпосередньо на перевалі займає оборону лише частина сил батальйону (роти) (на відрогах хребта на підступах до нього). Для створення багатоярусної системи вогню вогневі засоби ешелонуються по схилах висот. На дорогах з обох сторін до перевалу влаштовуються загородження, підходи до яких повинні прострілюватися перехресним вогнем з прилеглих висот. На прихованих підступах до перевалу створюються вогневі мішки і засідки.

Основні зусилля розвідки зосереджуються у напрямках, доступних для наступу противника, а також напрямках імовірного обходу підрозділів, що обороняються. Кількість спостережних постів (спостерігачів) збільшується.

Для захисту від ЗМУ і ВТЗ широко використовуються складки місцевості, гірські виробки, печери. Під час відновлення боєздатності підрозділів, крім звичайних заходів, негайно організовується розчищення обвалів і завалів, які перешкоджають виходу людей і техніки.

При інженерному обладнанні опорних пунктів (позицій) у скельних ґрунтах фортифікаційні споруди будуються переважно напівзаглибленого і насипного типу із використанням каменю та мішків із землею. Інженерні роботи ведуться з широким застосуванням підривних зарядів. Окопи, укриття та інші споруди обладнуються з урахуванням виключення можливості затікання в них запалюючих сумішей і води.

При влаштуванні району оборони (опорного пункту) широко використовуються природні перешкоди, створюються кам'яні, а в гірсько-

лісистій місцевості і лісові завали; ділянки доріг (стежок) та штучні споруди готуються до руйнування, на дорогах улаштовуються мінно-вибухові загородження. Маскування підрозділів здійснюється з використанням предметів і кольорів, властивих гірській місцевості.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення батальйону розміщуються біля доріг наближено до першого ешелону. В опорних пунктах і на вогневих позиціях створюються додаткові запаси ракет, боєприпасів, продовольства, води і палива. Особовий склад забезпечується спеціальним спорядженням, теплим одягом і світлозахисними окулярами; передбачаються заходи обігріву особового складу.

У ході ведення оборонного бою в горах ураження противника, який наступає, розпочинається на дальніх підступах і, насамперед, при проходженні ним вузлів доріг, вузьких долин, перевалів, а також на переправах, в ущелинах і каньйонах. Танки найбільш доцільно знищувати під час подолання ними підйомів, особливо на серпантинах.

При вклиненні противника в оборону підрозділи стійко утримують позиції, особливо пануючі висоти. При сприятливих умовах проводиться контратака зверху вниз, уздовж хребта, долини або дороги з широким застосуванням обходів і охоптів. Підрозділи, що проводять контратаку, доцільно завчасно розгортати на задалегідь підготовленому рубежі.

Противник, який обходить, знищується вогнем артилерії та інших засобів, а також рішучими діями ЗВРез, бронегрупи або маневреної групи.

ЗАКЛЮЧЕННЯ

На лекції ми розглянули питання підготовки і ведення оборонного бою в населеному пункті і в горах.

Загальні висновки з розглянутого слід зробити такі:

1. На підготовку і ведення оборонного бою в населеному пункті і в горах впливають ряд факторів.
2. Під час підготовки і в ході ведення оборонного бою в особливих умовах командир повинен враховувати фактори, які впливають на дії особового складу і застосування техніки, та вживати необхідних додаткових заходів.
3. Побудова оборони в особливих умовах вимагає від командирів високої майстерності, нестандартності рішень. Ніщо не може завдати такої шкоди обороні, як шаблонні рішення, прихильність до трафаретних стереотипних дій.

Лекцію розробив:
професор кафедри
загальновійськових дисциплін

Анатолій ШЕВЦОВ

Лекція обговорена і схвалена
на засіданні кафедри,
протокол № _____
від « _____ » _____ 20__ р.